

اصول برنامه‌ریزی فضای سبز شهری

نویسنده:

مهدی خان سفید

پرونده فرهنگ هنر و معاری

استاداری بهرنگان
معاونت امور عمرانی
دفتر امور شهری و شوراه

وزارت کشور

سازمان شهرداری‌ها و دیاری‌های کشور
پرونده مدیریت شهری و روستایی

سری منابع آموزشی شهرداری‌ها

سرشناسه: خان سفید، مهدی، ۱۳۶۱ -

عنوان و نام پدیدآور: اصول برنامه ریزی فضای سبز شهری / مهدی خان سفید؛ ویراستار مرضیه خان سفید؛ [برای] جهاد دانشگاهی، پژوهشکده فرهنگ و هنر، سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور، شهرداری کرمان.

مشخصات نشر: تهران: سازمان شهرداریها و دهیاریهای کشور، انتشارات ۱۳۹۰

مشخصات ظاهری: ۲۲۶ص. مصور، جدول، نمودار.

فروست: سری منابع آموزشی شهرداری ها.

شابک: ۵۸۰۰۰ ریال: ۱-۸۸-۸۴۶۶-۹۶۴-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: فضای سبز شهری -- طرح و برنامه ریزی موضوع: فضای سبز شهری -- ایران -- طرح و برنامه ریزی

شناسه افزوده: خان سفید، مرضیه، ویراستار شناسه افزوده: سازمان شهرداریها و دهیاریهای کشور. انتشارات

شناسه افزوده: شهرداری کرمان شناسه افزوده: جهاد دانشگاهی. پژوهشکده فرهنگ و هنر

رده بندی کنگره: ۶۱۳۹۰ الف ۶ خ ۷/۷۲۲۴۷۲

رده بندی دیویی: ۷۱۲

شماره کتابشناسی ملی: ۲۳۶۸۸۱۱

عنوان: اصول برنامه ریزی فضای سبز شهری

ناشر: انتشارات سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور

تهیه و تنظیم: معاونت آموزشی پژوهشکده مدیریت شهری و روستایی

مجری: استانداری هرمزگان - شهرداری کرمان - پژوهشکده فرهنگ، هنر و معماری جهاد دانشگاهی

مدیر پروژه: مهدی رضائی سردره، حسین رجب صلاحی

ناظر پروژه: ابوالفضل فانی، جواد نیکنام

نویسنده: مهدی خان سفید

شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه نوبت چاپ: اول

تاریخ چاپ: بهار ۱۳۹۰ قیمت: ۵۸۰۰۰ ریال

شابک: ۱-۸۸-۸۴۶۶-۹۶۴-۹۷۸

نظارت چاپ: عقیق ۴-۸۸۹۳۲۴۰۳

حق چاپ و نشر برای انتشارات سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور محفوظ است

پیشگفتار

گسترش شهرنشینی و مسائل و مشکلات خاص زندگی شهری، بیش از پیش ضرورت توجه همه جانبه به راهبردهای سودمند برای بهینه سازی زندگی ساکنان شهرها را لازم ساخته است. در میان عوامل تاثیرگذار در شهرها مانند محیط زیست شهری، حمل و نقل شهری، ایمنی شهری و برنامه ریزی شهری، یک عامل بسیار مهم که تاثیر فزاینده و تعیین کننده ای بر دیگر عوامل سازنده زندگی شهری دارد، مدیریت شهری است. هر فعالیت اجتماعی بدون وجود مدیریت سازمان یافته که اهداف و ابزارهای رسیدن به آنها را مشخص کند و فعالیتها را هماهنگ سازد. از هم می پاشد و به بی نظمی می گراید. شهرها نیز که پیچیده ترین و متنوع ترین جلوه های زندگی اجتماعی بشری را در خود دارند بدون وجود نظام مدیریت شهری که ضمن انجام برنامه ریزی های لازم برای رشد و توسعه آینده شهر به مقابله با مسائل و مشکلات کنونی آنها بپردازد بی سامان می گردند.

در نظریه های جدید مدیریت، به بالاترین سازمان از نظر کیفیت، سازمان متعالی می گویند. یک سازمان زمانی متعالی است که تمام اعضا به ماهیت ذاتی و درونی روابط خود اهمیت دهند، بدین معنا که هر فردی برای کارآیی بیشتر از هیچ کوششی دریغ نرزد. بر خلاف یک رابطه متقابل خشک و رسمی که در آن طرفین به چگونگی تقسیم منافع علاقمندی نشان می دهند، اعضا یک سازمان متعالی و برتر بیشتر مایل اند بدانند چگونه هر یک از آنان می توانند نفع بیشتری به سازمان ارائه دهند، افزون بر این، تمامی اعضا سازمان به این موضوع علاقمندند که چگونه می توانند برای افراد خارج از سازمان نیز مثمر باشند.

نظام مدیریت شهری نیز می باید به جایگاه متعالی خود برای خدمات رسانی بهتر به منظور رضایتمندی هر چه بیشتر شهروندان کشور دست یابد. مهمترین راه برای رسیدن به این هدف برای نظام مدیریت شهری دست یابی به جریان دانش و اطلاعات بهتر در جهت اخذ تصمیم مناسب و کاهش خطاها در تصمیم گیری و اجرا می باشد. داشتن دانش و اطلاعات از عدم قطعیت در روند تصمیم گیری ها می کاهد. مهمترین ابزار دست یابی به اطلاعات در جهان امروز متون نوشتاری یا الکترونیک می باشد که اگر حاصل تلفیق علم و عمل باشند تاثیرگذاری آن به مراتب بر مخاطبین بیشتر خواهد بود. به منظور انتشار دست آوردهای جدید علمی و عملی در زمینه های مختلف مدیریت شهری پژوهشکده مدیریت شهری و روستایی سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور با همکاری دفتر امور شهری و شوراهای

استانداردی هرمزگان اقدام به انتشار کتب آموزشی ای با عناوین زیر نموده است تا گامی هر چند کوچک در ارتقاء سطح علمی شهرداری ها کشور برداشته شده باشد .

- ۱- اصول برنامه ریزی فضای سبز شهری .
- ۲- اصول و مبانی برنامه ریزی فرهنگی .
- ۳- ارزیابی و مکانیابی دفن بهداشتی مواد زاید جامد شهری .
- ۴- شیوه نامه های امور مالی و معاملات شهرداری ها .
- ۵- آشنایی با محدوده های شهری .
- ۶- آشنایی با طرح های توسعه شهری در ایران (ساختاری راهبردی) .
- ۷- فضاهای باز شهری .
- ۸- مدیریت طرح های عمرانی در شهرداری ها .
- ۹- راهبردهای توسعه شهری .
- ۱۰- نحوه طراحی پارکینگ های خیابانی در گره های شهری .
- ۱۱- برنامه ریزی و طراحی محیطی امنیت در محیط زیست شهری .
- ۱۲- آشنایی با درآمد و روش های افزایش آن در شهرداری ها .

کتاب حاضر با عنوان اصول برنامه ریزی فضای سبز شهری یکی از کتب این مجموعه می باشد که در شش فصل تهیه شده است عناوین این فصول عبارتند از: فصل اول: فضای باز و سبز شهری، فصل دوم: نقش ها و کاربردهای فضای سبز شهری، فصل سوم: قوانین، ضوابط و استانداردهای فضای سبز شهری در کشور، فصل چهارم: مفاهیم اصول و مبانی برنامه ریزی شهری، فصل پنجم: برنامه ریزی فضای سبز شهری و فصل ششم: شرح خدمات برنامه ریزی و طراحی فضای سبز شهری .

در پایان از همکاری صمیمانه آقایان مهدی رضائی سردره معاون امور عمرانی استانداری هرمزگان، حسین رجب صلاحی معاون آموزشی پژوهشگاه مدیریت شهری و روستایی سازمان شهرداری ها و دهیاری کشور و ابوالفضل فانی مدیرکل دفتر امور شهری و شوراهای استانداری هرمزگان که در تهیه، تدوین و نشر این کتاب تلاش فراوانی نمودند نهایت تقدیر و تشکر به عمل می آید .

محمد رضا بمانیان

حسین هاشمی

رئیس پژوهشگاه مدیریت شهری و روستایی

استاندار هرمزگان

سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار.....	۱
فصل اول: فضای باز و سبز شهری.....	۱
اهداف.....	۲
۱-۱. مقدمه.....	۳
۲-۱. فضاهای باز شهری.....	۴
۱-۲-۱. تعریف فضای باز شهری.....	۴
۲-۲-۱. اهمیت فضای باز شهری.....	۴
۳-۲-۱. تقسیم‌بندی‌های فضای باز شهری.....	۵
۳-۱. فضاهای سبز شهری.....	۷
۱-۳-۱. تعریف فضای سبز شهری.....	۷
۲-۳-۱. اهمیت فضای سبز شهری.....	۸
۳-۳-۱. تقسیم‌بندی‌های فضای سبز شهری.....	۱۲
۱-۳-۳-۱. فضاهای سبز حومه شهری.....	۱۴
۲-۳-۳-۱. فضاهای سبز درون شهری.....	۱۴
خلاصه.....	۱۶
خودآزمایی.....	۱۷
فصل دوم: نقش‌ها و کاربردهای فضای سبز شهری.....	۱۹
اهداف.....	۲۰
۱-۲. مقدمه.....	۲۱
۲-۲. کاربردهای گیاهان در محیط شهری.....	۲۱
۱-۲-۲. ایجاد چارچوب معماری توسط گیاهان.....	۲۲
۲-۲-۲. تأثیرات زیبایی‌شناختی گیاهان.....	۲۲
۳-۲-۲. کنترل شرایط اقلیمی و ایجاد خرداقلیم توسط گیاهان.....	۲۳

۲۴.....	۱-۳-۲-۲. کنترل باد
۲۴.....	۲-۳-۲-۲. تغییر نور خورشید
۲۵.....	۳-۳-۲-۲. تغییر رطوبت محیط
۲۶.....	۴-۲-۲. رفع مشکلات مهندسی توسط گیاهان
۲۷.....	۱-۴-۲-۲. ایجاد نظم بصری و انتظام ساختاری
۲۷.....	۲-۴-۲-۲. کنترل فرسایش
۲۸.....	۳-۴-۲-۲. کاهش و تعدیل صوت
۲۹.....	۴-۴-۲-۲. کنترل عبور و مرور
۳۰.....	۵-۴-۲-۲. کنترل آلودگی
۳۰.....	۳-۲. معیارهای انتخاب گیاهان در فضاهای سبز شهری
۳۲.....	۱-۳-۲. مقتضیات کاربردی
۳۳.....	۲-۳-۲. نیازمندی‌های باغبانی
۳۳.....	۱-۲-۳-۲. نیازهای نوری گیاهان
۳۴.....	۲-۲-۳-۲. نیاز گیاهان به خاک و رطوبت
۳۵.....	۳-۳-۲. شرایط نگهداری گیاهان
۳۵.....	خلاصه
۳۶.....	خودآزمایی
۳۷.....	فصل سوم: قوانین، ضوابط و استانداردهای فضای سبز شهری در کشور
۳۸.....	اهداف
۳۹.....	۱-۳. مقدمه
۴۰.....	۲-۳. وضعیت فضای سبز در شهرهای کشور
۴۲.....	۳-۳. بررسی سابقه قوانین مرتبط با فضای سبز در کشور
۴۲.....	۱-۳-۳. لایحه قانونی حفظ و گسترش فضای سبز در شهرها در ۸ ماده مصوب ۱۳۵۹/۳/۳
۴۳.....	۲-۳-۳. آئین نامه اجرایی لایحه قانونی حفظ و گسترش فضای سبز در شهر تهران
۴۳.....	۳-۳-۳. دستورالعمل ماده ۱۴ قانون زمین شهری

۳-۳-۴. آئین‌نامه اجرایی تبصره ۱۳ قانون برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۶۹ ۴۴

۳-۳-۵. ضوابط و استانداردهای فضای سبز شهری ۴۴

۳-۳-۶. آئین‌نامه استانداردهای اجرایی طرح‌های عمرانی کشور ۴۵

۳-۳-۷. آیین‌کار استاندارد ریز تراکم خدمات شهری در بخش فضای سبز، ۴۶

۳-۳-۸. در بخش مسائل مربوط به محیط‌زیست مجموعه مباحث و روش‌های شهرسازی ۴۷

۳-۳-۹. اصول طراحی فضای سبز ۴۷

۳-۴. تحلیل مسائل قانونی و حقوقی فضای سبز شهری ۴۷

خلاصه ۵۴

خودآزمایی ۵۴

فصل چهارم: مفاهیم، اصول و مبانی برنامه‌ریزی شهری ۵۵

اهداف ۵۶

۴-۱. مقدمه ۵۷

۴-۲. مدیریت و وظایف یک مدیر ۵۹

۴-۲-۱. برنامه‌ریزی ۶۰

۴-۲-۲. سازماندهی ۶۰

۴-۲-۳. هدایت ۶۱

۴-۲-۴. نظارت و کنترل ۶۱

۴-۳. تعریف برنامه‌ریزی ۶۲

۴-۴. اهداف برنامه‌ریزی ۶۵

۴-۵. موانع، محاسن و معایب برنامه‌ریزی ۶۵

۴-۶. مفاهیم برنامه‌ریزی ۶۶

۴-۷. ویژگی‌های برنامه‌ریزی ۶۸

۴-۸. اصول برنامه‌ریزی ۷۲

۴-۹. ویژگی‌ها و رفتار یک برنامه‌ریز ۷۵

۴-۱۰. فرآیند برنامه‌ریزی ۷۶

۸۲.....	۱۱-۴. ابزارهای برنامه‌ریزی
۸۳.....	۱۲-۴. افراد دخیل در برنامه‌ریزی
۸۴.....	۱۳-۴. ابعاد و انواع برنامه‌ریزی
۸۴.....	۱-۱۳-۴. انواع ماهیتی برنامه‌ریزی
۸۴.....	۲-۱۳-۴. انواع موضوعی برنامه‌ریزی
۸۵.....	۳-۱۳-۴. انواع مکانی یا فضایی برنامه‌ریزی
۸۶.....	۴-۱۳-۴. انواع زمانی برنامه‌ریزی
۸۶.....	۵-۱۳-۴. انواع برنامه‌ریزی از نظر تجربی
۸۸.....	۶-۱۳-۴. انواع برنامه‌ریزی از نظر جغرافیایی
۸۹.....	۱۴-۴. نظام‌های برنامه‌ریزی
۹۲.....	۱۵-۴. انواع برنامه
۹۵.....	۱۶-۴. سند برنامه
۹۶.....	۱۷-۴. برنامه‌ریزی اجرایی
۹۸.....	خلاصه
۹۸.....	خودآزمایی
۱۰۱.....	فصل پنجم: برنامه‌ریزی فضای سبز شهری
۱۰۲.....	اهداف
۱۰۳.....	۱-۵. مقدمه
۱۰۳.....	۲-۵. برنامه‌ریزی محیط‌زیست شهری
۱۰۷.....	۳-۵. اهداف برنامه‌ریزی فضای سبز شهری
۱۰۹.....	۴-۵. روش‌های برنامه‌ریزی فضای سبز شهری
۱۱۱.....	۵-۵. معیارهای مکانی برنامه‌ریزی فضای سبز
۱۱۲.....	۶-۵. معیارهای عملکردی برنامه‌ریزی فضای سبز
۱۱۳.....	۷-۵. میزان و کمیت فضاهای سبز شهری
۱۱۸.....	۸-۵. کیفیت و الگوهای توزیع فضاهای سبز شهری
۱۲۰.....	۹-۵. نگاه سیستمی به فضاهای سبز شهری

۱۰-۵.	برنامه‌ریزی اکولوژیکی فضای سبز شهری	۱۲۸
۱۰-۵-۱.	ویژگی‌های بنیادین منظر در بررسی‌های اکولوژیک	۱۲۹
۱۰-۵-۲.	عناصر سازنده منظر	۱۳۰
۱۰-۵-۳.	اصول عمومی اکولوژی منظر و برنامه‌ریزی فضاهای سبز شهری	۱۳۷
۱۰-۵-۴.	اصول برنامه‌ریزی فضای سبز شهری با رویکرد اکولوژی منظر	۱۴۱
۱۱-۵.	بررسی الگوهای توزیع فضای سبز با رویکرد اکولوژی منظر	۱۴۴
۱۲-۵.	طرح‌های جامع فضای سبز شهری بر پایه اصول اکولوژیک	۱۵۱
۱۲-۵-۱.	طرح سامانه فضای سبز شهر نیویورک	۱۵۱
۱۲-۵-۲.	طرح جامع فضای سبز شهر پکن	۱۵۷
۱۳-۵.	یافته‌های استفاده از رویکرد اکولوژیک در برنامه‌ریزی فضای سبز شهری	۱۶۰
۱۴-۵.	گروه‌بندی اقدامات اجرایی در برنامه‌ریزی فضای سبز شهری	۱۶۶
	خلاصه	۱۷۱
	خودآزمایی	۱۷۱
	فصل ششم: شرح خدمات برنامه‌ریزی و طراحی فضای سبز شهری	۱۷۵
	اهداف	۱۷۶
۱-۶.	مقدمه	۱۷۷
۲-۶.	شرح خدمات پیشنهادی جهت مطالعات منطقه‌ای	۱۷۷
۳-۶.	شرح خدمات مطالعات محیط‌زیست در ارزیابی پیامدهای زیست‌محیطی	۱۸۳
۴-۶.	شرح خدمات تهیه طرح جامع فضای سبز شهری	۱۹۴
	خلاصه	۲۱۷
	خودآزمایی	۲۱۸
	فهرست منابع و مراجع	۲۱۹

فهرست جداول و اشکال

عنوان

صفحه

شکل ۱-۱: تقسیم‌بندی فضاهای باز شهری.....	۶
شکل ۲-۱: تقسیم بندی فضاهای باز شهری.....	۷
شکل ۳-۱: ارتباط فضاهای سبز شهری و شهر پایدار	۹
شکل ۴-۱: تقسیم بندی کاربری سبز شهری.....	۱۳
شکل ۵-۱: تقسیم بندی فضاهای سبز شهری.....	۱۳
جدول ۱-۳: سطوح برنامه پیشنهادی فضای سبز شهری.....	۴۱
جدول شماره ۱-۴: ویژگی‌های انواع زمانی برنامه‌ریزی	۸۶
شکل ۱-۴: دایره برنامه- برنامه اجرایی - طرح	۹۷
جدول شماره ۱-۵: نسبت کارایی اکولوژیکی سطوح فضای باز شهری	۱۱۶
شکل شماره ۱-۵: جدایی شهر و طبیعت	۱۱۹
شکل شماره ۲-۵: تلفیق شهر و طبیعت	۱۱۹
شکل شماره ۳-۵: الگوهای مرتبط با آرایش فضاهای باز و سبز شهری	۱۲۲
شکل شماره ۴-۵: ایده آلمستد درباره سامانه پارک‌ها در شهر بوستون	۱۲۴
شکل شماره ۵-۵: ایده چارلز الیوت درباره سامانه پارک‌های شهری بوستون	۱۲۶
شکل شماره ۶-۵: طرح آب‌کرومبی برای سامانه پارکی شهر لندن	۱۲۶
شکل شماره ۷-۵: طرح مک هارگ برای حفاظت از دره در برابر توسعه با بهره‌گیری از سامانه	۱۲۷
شکل شماره ۸-۵: ارتباط ساختار، عملکرد و تغییر در اکولوژی منظر	۱۳۰
شکل شماره ۹-۵: لکه‌ها و موزاییک منظر	۱۳۲
شکل شماره ۱۰-۵: انواع لبه‌ها در منظر	۱۳۳
شکل شماره ۱۱-۵: انواعی از دالان‌ها.....	۱۳۵
شکل شماره ۱۲-۵: سلسله‌مراتب و ارتباطات و اتصالات بین دالان‌ها	۱۳۶
شکل شماره ۱۳-۵: طرح سامانه فضای سبز شهر نیویورک	۱۵۲
شکل شماره ۱۴-۵: فضای A به شدت تحت تأثیر فضاهای B و C قرار دارد و درجات کمتری از	
اثربخشی از سایر فضاها را دارد	۱۵۳

- شکل شماره ۵-۱۵: قطعه A نسبت به قطعه B لبه‌های بیشتر و نسبت بالاتر محیط به سطح دارد و به تغییرات اعمال شده از خارج حساس تر است ۱۵۴
- شکل شماره ۵-۱۶: مقایسه فضای سبز یک‌اشکوبه و چنداشکوبه ۱۵۵
- شکل شماره ۵-۱۷: سلسله‌مراتب اکولوژیک در فضاهای سبز شهری ۱۵۶
- شکل شماره ۵-۱۸: طرح جامع فضای سبز پکن ۱۵۸
- شکل شماره ۵-۱۹: طرح جامع فضای سبز پکن بر پایه اصول اکولوژیک ۱۵۸
- جدول شماره ۵-۳: برنامه‌ریزی فضای سبز شهری با رویکرد اکولوژی منظر شهری ۱۶۴
- جدول شماره ۵-۳: برنامه‌ریزی فضای سبز شهری با رویکرد اکولوژی منظر شهری (ادامه) ۱۶۶